

Posudek diplomové práce:

Dana Bobková: Principy a metody koučování v pastorační práci

Hlavní témata předložené práce jsou dvě: koučování a pastore. Autorka se bude věnovat i dalším tématům, aby vyniklo potřebné srovnání, a to psychologii, resp. psychoterapii.

Celkově má práce dvě hlavní části. V první zpracovává příslušnou literaturu a informační zdroje, ve druhé podniká výzkum mezi těmi, kteří se pohybují na pomezí pastore a koučinku, resp. prošli výcvikem v obou oblastech. Velkou předností předložené práce je jasné stanovení východisek a cílů, jakož i cílů výzkumu.

Na jedné straně si klade poměrně jednoduchý úkol: „Prozkoumat možnosti, přínosy, efekty a limity použití koučovacích nástrojů a metod v pastorační práci“ (7). Na druhé straně v rámci takto formulovaného cíle formuluje i svůj výzkumný záměr, který by měl zjistit informace o „použitelnosti a efektivnosti koučovacích nástrojů a postupů v pastorační práci“ (7) od těch, kteří prošli výcvikem v koučování. Autorka si je přitom od počátku vědoma, že metody koučování a pastore nemusí každý vnímat jako „kompatibilní“ (tamtéž).

Těmto cílům podřídila i strukturu své práce: v první části pojedná, co znamená pastorační práce, ve druhé se podobně věnuje koučinku. Třetí kapitola je pak pokusem o rozhovor, resp. pokus vysvětlit vzájemný vztah mezi pastorem a koučkem. Přibírá i oblast psychologie a psychoterapie, neboť jsou podle autorky nejbližšími „profesemi“ obou hlavních protagonistů.

Nutno vysoce ohodnotit, že autorka pastore chápe primárně „v kontextu církve“, resp. „obecenství“ (9). Ostatně citáty v průběhu práce z díla D. Bonhoeffera tento motiv podtrhují. Odsud pak vyvozuje základní motivy a důsledky této „vzájemnosti“ v církvi, i když se vlastně nedočteme, jaký je zde přidělen úkol pastore. To se dočteme až později (16nn).

Samotnou pastore vnímá autorka především prostřednictvím obrazu pastýře a stáda, resp. ovce (místy „ovečky“). Zdůrazňuje hned v úvodu „rozdíl mezi pouhým pracovníkem a služebníkem“, přičemž upřednostňuje roli služby, resp. služebníka (dúlos, diakonos). Otázkou by bylo, proč autorka mluví o „pouhém pracovníkovi“. Nový zákon takto nerozlišuje. Služebníci (dúloi) mohou být stejně dobří jako zlí (Mt 18,32), nebo sloužit „jen na oko“ (Ef 6,6), kdežto například Timotheus je přímo vzorový pracovník (1Tes 3,2). Jinými slovy, nejde o termíny jako takové, ale kontext, resp. specifikaci daných termínů. Pastore však obecně vidí v souvislosti s vírou a v pomoci k víře.

V oblasti koučinku se autorka zjevně pohybuje s větší jistotou, opřenu o zkušenost i dostatek pramenů. Zdůrazňuje, že jde o jednu z metod, které se staly trendem v pomáhajících profesích (27), sloužící rozvoji člověka. Pro celou práci je důležitý jeden z důrazů, že v koučinku se vychází z nedirektivních přístupů vůči člověku: „Věří, že klient sám má potenciál k tomu, aby povětšinou vyřešil své potíže sám... je považován za kompetentního partnera, který nejlépe zná sebe sama...“ (29). Autorka se pak podrobněji věnuje zdrojům této metody, kompetencím kouče, popisuje postup rozhovoru, zmiňuje nejčastěji řešená témata (36).

Ve třetí kapitole pak autorka přidává problematiku psychologie, resp. psychoterapie, neboť lze povědět, že „hranice mezi koučkem a psychoterapií není jednoznačná“ (40), jakkoli proprium psychoterapie je uznáváno. Ale zásadnější je tedy, jak propojit pastore s koučkem, resp. psychologií a psychoterapií. Zde se stává práce mírně nepřehlednou, neboť autorka přechází z jednoho oboru do druhého (snad aby dostala onomu tvrzení, že koučink a psychoterapie nejsou vzdálené přístupy), což je trochu škoda, neboť mírně zanikají specifika koučinku, která si vytkla v cílech své práce.

V předběžném souhrnu dochází autorka k pochopitelnému závěru, že se tyto přístupy vzájemně doplňují, resp. mohou doplňovat, i když „toto téma zůstane ještě dlouho kontroverzním“ (47).

Výzkumná část práce je zpracována velmi pečlivě a prokazuje bezproblémové zvládnutí zvolené metodiky, resp. několika metodik kvalitativně-quantitativního přístupu. V bohaté příloze je možno najít dokumentaci výzkumu. Výsledky nejsou sice nijak překvapivé, ale je třeba s uznáním říci, že autorka se nevyhnula problematickým oblastem. Celkově dochází k tomu „že je možné koučovací výcvik doporučit každému“. S oním dodatkem: „Avšak nemělo by to ohrozit jeho základní světonázor“ (91). To je samozřejmě klíčové téma, kterého si je autorka vědomá – že nemusí každý sdílet antropologický optimismus, stojící v základu koučinku (45n).

V zásadě autorka představila dané otázky a srozumitelně vyložila jednotlivé pozice. V textu však mohou rušit tvrzení, která snad právě svou jednoznačností upozorňují čtenáře na to, že je lze nejspíš zpochybnit. Jedno z nich najdeme hned na počátku: „Pastorační práce je dnes jednoznačným způsobem vymezena a stojí na pevných základech“ (8). I když pomineme, že autorka sama podává několik výměrů pastorační práce a uvede, že tyto „pojmy... v našich poměrech... nemají přesná ohraničení“ (14), tak nelze pominout, že autorka ve své práci nepředstavila celou šíři diskuse v dané oblasti. To ovšem nebylo ani záměrem předložené práce, ani to není na daném prostoru možné. Můžeme zde jen jako příklad uvést diskusi, která je aktuální v posledních desetiletích, o vztahu pastýřské a spirituální péče, kde se přední odborníci vzdávají představy, že by šlo jedno či druhé „jednoznačně vymezit“, nebo stanovit ony základy.

S tím souvisí jiné téma. Autorka klade otázku, zda by „pastorační práce... v procesu sbližování s koučováním a psychologií nejen že nic neztratila, ale něco cenného i získala“ (8). Dokonce klade otázku, zda by tím pastorační práce nezvýšila svou efektivitu. Později formuluje: „Mnozí pastorační pracovníci začali hledat i v oblastech poradenství, psychologie, psychoterapie a koučinku – aby obohatili svůj pastorační přístup“ (27). Možná to autorka neměla na mysli, ale podobné výpovědi vzbuzují dojem, že má představu o tom, že dosud tomu tak vesměs nebylo, nebo ne dost zřetelně. Podobné úvahy „zda by“ se vedly ve 20.-30. letech minulého století. V 50. letech ovládlo psychologicko-psychoterapeutické paradigma pastorační práci natolik, že na jedné straně srostly tyto obory takřka k nerozeznání, jednak ovšem došlo ke skutečně velkému obohacení. Diskuse posledního čtvrtstoletí však ukazuje, že ona „efektivita“ ve spojení s psychologií je přinejmenším sporná a přichází paradigma systémově-sociologické. Tím má být jen a pouze naznačeno, že autorka svá tvrzení založila na znalosti jen velmi malého vzorku odborné diskuse a pastoračních přístupů.

Podobně je tomu s tvrzením o cílech pastorační práce. Na několika místech autorka shrnuje poslání a cíle pastorační práce jako „přivedení člověka k Bohu“ (8, 16, 17, 21), na str. 26 to považuje za „hlavní a zásadní“ cíl pastoračního rozhovoru. Ačkoli prameny, které užívá, o ničem takovém nehovoří. A téměř bych řekl – ani hovořit nemohou. Například se opírá o citát J. Liguše (16), který však nic podobného neříká. Naopak, ten vychází z toho, že Bůh je člověku blízko, ale člověk to z nějakého důvodu nevnímá. Jiní autoři (například Luther, Kalvín nebo Barth) by řekli: a člověk se děsí této blízkosti, proto potřebuje pastorační práci. Podobně je to u pojednání o Bonhoefferově pojetí církve (10n), kde autorka uzavírá, že „V církvi se tedy potřebujeme navzájem. Abychom si sloužili a pomáhali si přiblížit se ke Kristu.“ Přitom všechny odrážky hovoří o Kristu jako prostředníku mezi Bohem a lidmi a lidmi navzájem. Tedy opět mluví o tom, že Kristus se přibližuje nám, ne my jemu. Je to malý, leč velmi podstatný rozdíl. Budiž řečeno, že přivádění lidí k Bohu je snad – velmi nepřesně pověděno – cílem misie, ale nikoliv pastorační práce.

Lze se domnívat, že je to důsledkem uvádění vlastně jen jednoho až dvou typů pastoračních konceptů, a to biblicko-poradenských. Přičemž biblické přístupy jsou zkrácené na model „pastýře“ a „stáda“ či „ovce“, ve kterém je téma „vedení“ a „přivádění“ obvykle silně akcentováno. V teologické

tradici se tento model dosti kritizoval, protože prý představuje autoritativní, paternalistický model pastorační práce. A tak se daleko více sahá k modelu „parakletické pastorační práce“ (útěcha, povzbuzení), ujal se i model nabádavé či napomínající (nuthetické) pastorační práce. O zpovědi nemluvě. Všechny tyto typy vycházejí z biblických termínů a tvoří širokou škálu pastorační práce v církvi, neomezenou na jedno či dvě témata.

I tvrzení o tom, že „pastorační rozhovor, zdá se, nemá přesně danou metodiku“, a tedy by bylo vhodné „integrovat vhledy z moderní terapeutické psychologie...“ (23), spočívá zřejmě na určitém zúženém pohledu na dějiny pastoračních koncepcí ve 20. století. V 60. letech nizozemští autoři H.Faber a E. van der Schoot – pod vlivem Rogersových a situací v USA – vydali řadu knih s tématem pastýřského rozhovoru, metodickými návody, modelovými situacemi, verbatimy a jejich analýzami. Mezi lety 1972-1991 vyšla v pěti vydáních kniha klasika pastýřského rozhovoru J.Scharfenbergera, *Seelsorge als Gespräch*. Přímou či nepřímou tyto metody ovlivnily vzdělávání farářů v posledních padesáti letech ve velké části Evropy, i v ČR. Podobně by šlo polemizovat s tvrzením, že „Smolík nepřijímá [Rogersův koncept], důrazně se vyhýbá psychologickým vlnám atd...“ (19). Autorka má pravdu potud, že Smolík má za to, že osvobození člověka a nalezení pravého lidství nelze přivodit psychologickými či komunikačními metodami (z nich samých), nýbrž je přijímáno jako dar z víry. Naopak Smolík výslovně říká: „Užití psychoanalytických metod nelze z pneumatologického hlediska radikálně odmítnout... psychologické přístupy k víře jsou legitimní a nutné...“ (Smolík, J.: *Pastýřská péče*. Praha: Kalich 1991, 49.). Metodu pastoračního rozhovoru Smolík uvádí na str. 60-64.

Pokouší-li se autorka popsat vztah pastorační práce a psychologie/psychoterapie, tak je patrné, že se ptá jak a do jaké míry, zda jde o více či méně manipulativní přístup atd. To jsou otázky zcela relevantní. Ví i o tom, že jde o otázku také „světonázorovou“ (91), tedy o otázky zdrojů a pramenů, ze kterých se při této práci čerpá. Samozřejmě by tedy stálo za hlubší analýzy, nakolik jsou ony „potenciály člověka“, pro koučink zásadní, schopné tohoto člověka přivést k poznání, že jeho potenciály jsou v určitých situacích u konce. Nakolik je ona kompetence klienta v oblasti vlastního života kritizovatelná s ohledem na ty případy, kdy lidé nezpochybňují a nenechávají si zpochybnit svoji integritu a bezúhonnost tváří v tvář Bohu a bližnímu. Přináší jim to svobodu od svých výkonů a konceptů? Teologicky jde o otázky, které se týkají ospravedlnění hříšníka a lidské svobody. Ale to vše může být předmětem rozhovoru při obhajobě.

Po stránce formální je práce na dobré úrovni. Překlepy, nedostatky v čárkách ve větě či neoznačené citáty kurzivou (21, 45) nepřekračují míru možné tolerance. Kniha J.Křivohlavého (30, pozn. 45) není uvedena v bibliografickém seznamu. Biblické citáty neodpovídají českému úzu, kdy se za kapitolou píše čárka.

Autorka neskrývá osobní angažovanost především v oblasti koučování (7), ale v průběhu práce je patrná i angažovanost, resp. dobrá obeznámenost s oblastí pastorační. To jí nijak nepřekáží v kritickém přístupu a reflexi dané problematiky. Výše uvedená tvrzení, která podle mého soudu některé věci příliš zjednodušují, a poněkud úzký obzor v oblasti teorie pastorační práce vedou samozřejmě k závěru, že pro popis vztahu pastorační práce a koučování zde zbývá ještě velký prostor. V každém případě lze souhlasit s autorkou, že téma je do značné míry inovativní.

Práci doporučuji k obhajobě, hodnocení B-C.

Ladislav Beneš
Katedra praktické teologie UK ETF

září 2016